

NÄR STENARNA TALAR.

Palma de Mallorca.

Mallorca - en ö i den västra delen av Medelhavet. En ö inplacerad i ett känsligt område, där historiens skiftande vindar verkat med kraft och förvåning under århundraden.

Nu i dessa dagar, då de massiva kryssningsfartygen anländer i rask takt med gäster, som kommer och går i staden för en dag, känns historien avlägsen. Ändå genomkorsar de besökande ett Palma, där historiens vingslag varit betydande.

Men inte många besökare vet vilken sårbar gatsten de passerar över. Turismens omedvetna närvaro blir som en oskyldig vind från väst - den kommer och går utan avsikt eller betydelse.

Men ändå - om jag går med egna steg vid hamninloppet och skådar upp mot katedralen, Ljusets katedral "*La Seu*" möter min blick en stad med en händelserik historia och med platser och byggnader som gör stort intryck.

Det räcker inte med en dags vistelse - det tar månader och år att uppsöka och uppleva Palma och därmed ön Mallorca. Därför har Mallorca varit min hemvist under längre perioder under vårar, men framför allt under höstar i sol, tennis och värme.

Jag har också följt staden och dess utveckling under de senaste 50 åren - arbetat här och funnit mitt s.k. andra hem.

Nu låter mig Anita Goldman i sin senaste bok om Mallorca och särskilt Palma vandra omkring i historien. Nu på platser där våld, förföljelse och plåga varit mest påtaglig.

Plaza del Borne.

Den sårbara judiska historien löper som en svidande eld genom åldrande gator i Palma. När jag rör mig på Plaza del Borne eller Plaza Gomilla eller i den gamla stadens kvarter bakom katedralen - *El Segell* - antic Call Menor.

Jag påminns nu om de förföljelser som skett i den kristna katolska kyrkans namn. Goldman fokuserar på inkquisitionens förödande verkningar och dess intoleranta hållning formad av den Heliga katolska moderkyrkans prästerskap.

Det verkar här en massiv maktapparat som under århundraden förnedrat och förföljt, dödat, dem som ville följa *la Ley de Moisés* - den judiska lagens efterföljare.

Anita Goldman koncentrerar händelseförloppet kring två perioder i Mallorcas historia - 1673-1679 och 1688-1691. Det innebär att hon lyfter fram de massakrer och autodaféer (offentliga avrättningar med kristen publik - "folket-från-gatan") som ägde rum under dessa år bl.a. den omtalade avrättningen av 37 judiska bekännare i maj 1691, då 30000 åskådare bevittnade den tragiska händelsen.

Men det började tidigt. Läsaren får även uppleva ett tidsbundet skeende, som tar sin början redan år 70 e. Kr. då romarna till slut erövrade Jerusalem.

Det är då som själva diasporan tar vid. De mosaiskt troende driver bokstavligen ut i det dåvarande Medelhavets olika hamnar, för att bosätta sig och samtidigt etablera en gudstjänstlokal, synagoga, i varje stad.

Judarna kommer alltsedan denna tid att var föremål för mobbing, övervakning, bestraffning och beskyllningar till Jesu död. Toran och de Gamla testamentets skrifter måste läsas i hemlighet.

Den mäktiga katolska kyrkan driver de judiskt troende in i isolering, tvånget till konvertering eller döden på bål.

Åren talar sitt tydliga språk: 612 (Sisebut), 653 Toledo (Isidor av Sevilla), 1229 och 1232 den första upprättade inkvisitionsdomstolen. Så fortsätter historien med bud och förbud, inskränkningar och inmutningar av judiskt liv.

Den Spanska Inkquisitionen.

Än värre blir det då den Spanska inkquisitionen tar vid 1478. 1675 bränns Alonso Lópes levande på bål, 1691 - 55 personer bränns och en antijudisk förföljelse-skrift *La Fee Triunfante* delas ut.

Fängslandet, inskränkningarna, den ständiga övervakningen - ja, allt finns här som en del av judiskt liv. När sedan Pedro de Guillermo med sin familj fängslas heter det:

Den 26 augusti 1677 undertecknar chefsinkvisitorn Francisco Rodriguez de Cossio Barreda arresteringsordern för Pedro Onofre Cortés de Guillermo, ättling till judar, född och invånare i denna stad Palma de Mallorca, boende i barrio del Sagell. Den 14 september bekräftas gripande av Cortés och hans hustru och konfiskerandet av alla deras egendom. En månad går innan de grips. Först den 13 oktober fångslas de två. Kanske väntar inkvisitionen så pass länge för att den misstänkte skall kompromettera sig ytterligare och att även andra i hans närhet säkrare skall kunna bindas vid brott. (207)

Under denna bedrövliga lidandehistoria står jag denna dag på Plaza Gomila, där en sten har rests till minne av dem som levt och verkat här och de som brändes till döds på platsen. 150 personer var närvarande och flera var ättlingar till de avrättade dvs. *xuetes*. Efter 550 år har nu även en synagoga öppnats i Palma.

Smärtsam judisk historia.

Det är onekligen en smärtsam judisk historia, som Goldman beskriver, förtydligar och utreder med hjälp av gamla dokument och ett ivrigt förarbete.

Hon gör det nu genom att följa ett antal personers liv tex. Pedro Onofre Corté de Guillermo, som kallas Moxina. Det är ett levande och ljus, som kommer fram i hans trädgård, där livet spirar och ger tröst bland "*narranjas et limones*" - här i den eviga trädgården: La Puerta Pintada.

Det judiska livet får sin särskilda tolkning vid åsynen av "havet", som alltid leder till motstånd och begränsning i den judiska traditionen. De judiska sederna stiger fram och den ständiga hotet att tvingas att övergå till katolicismen är överhängande.

Så bjuder Anita Goldman på en gedigen "lokalhistoria" med världsvida förgreningar in i vår tid. Läsaren får känna hur nödvändigt det var att Napoleon Bonaparte avskaffade Inkquisitionens härjningar och maktmissbruk - 1808.

Nu är det bara att hoppas att denna historia, som ryms under Palma de Mallorcas gator lär oss alla att se varje människa möjlighet till ett rikt och glädjefullt liv i tro och liv - oavsett religionstillhörighet.

Hans-Evert Renérius

Bok: Anita Goldman. Om stenarna kunde tala i Palma de Mallorca. Natur & Kultur. s. 350.